

**Dijital Çağda Marshall McLuhan'ı Yeniden Düşünmek: Bir Uzantı ve Ampütasyon olarak
Yeni Medya Teknolojileri¹**

Dr. Öğretim Üyesi Gül Esra ATALAY²

Özet

Marshall McLuhan “20.yüzyılın en büyük medya teorisyeni,” “bilgi çağı gurusu”, “elektronik çağın kâhini” “medya ekolojisti” , “siber uzayın babası” gibi yakıştırmalarla anılmaktadır. 1960'larda kaleme aldığı çalışmalarla internetin ve sosyal medyanın ortaya çıkacağını önceden haber verebilecek kadar isabetli medya ve teknoloji analizlerinde bulunmuştur. Türkiye’de sosyal bilimler alan yazınında McLuhan konusunda sınırlı kaynak mevcuttur ve eserlerinin çok azı Türkçe’ye kazandırılmıştır. McLuhan, eserlerinin yanlış ve eksik yorumlanması nedeniyle teknoloji savunucusu, teknolojik gelişmelerin hayranı olarak görülmektedir. Esasen sadece1950’lerin başında çok kısa bir dönem için teknolojik yeniliklerin daha iyi bir dünya yaratacağına inanmıştır. Daha sonraki eserlerinde teknolojiyle donanmış dünyayı bir kayıp olarak görmeye başladığı ve eleştirel bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. McLuhan modern yaşamın kaosunu girdap metaforuyla açıklar ve elektronik bilgi girdabının insanlığı tepetaklak etmesinden ancak bu süreci çok iyi inceleyerek ve analiz ederek kurtulunabileceğini belirtir. Bu çalışmada Marshall McLuhan'ın teknoloji ve medya eleştirileri ortaya konularak günümüzde yeni medya teknolojilerinin topluma olan etkileri tartışılmıştır. Betimleyici yöntem kullanılarak McLuhan'ın teknolojik yeniliklere dair “uzantı” ve “ampütasyon” önermeleri, yeni medya bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışma, teorisyen ve ürettiği fikirler hakkında Türkçe’de var olan sınırlı kaynağa katkı yapmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Marshall McLuhan, yeni medya, sosyal medya, uzantı, ampütasyon

**Revisiting Marshall McLuhan in Dijital Age: Yeni Medya Technologies as Extension and
Amputation**

Abstract

Marshall McLuhan has been mentioned with epithets such as “greatest media theorist of 20th century”, “Information age guru”, “oracle of electronic age” or “father of cyber space”. Media and technology analyses that he did in 1960s are accurate enough to predict the emergence of the Internet and social media.

In Turkish social sciences area, there are limited amount of studies on McLuhan and only a few of his works are translated into Turkish. What is more, as his works are misinterpreted, he is falsely seen as a technology advocate and fun of technological developments. In fact, only in the early 1950s, for a very short period, he believed that technological innovations could create a better world. In his later works, it appears that he is beginning to see the world equipped with technology as a loss and adopts a critical approach. McLuhan explains modern life by the

¹ Bu makale 28-30 Nisan 2018 tarihleri arasında Antalya’da düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu’nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve Gazetecilik Bölümü, gulesra.atalay@uskudar.edu.tr

whirlpool metaphor, and he states that it is only possible to be rescued by this whirlpool of electronical information by analyzing it. In this study, Marshall McLuhan's critics of technology and media are put forward and the influence of new media technologies on societies are discussed. Using the descriptive method, the "extention" and "amputation" concepts of McLuhan, were evaluated in the context of the new media. The study aims to contribute to the limited resource available in Turkish about the theorist and the ideas he produced.

Keywords: Marshall McLuhan, New media, social media, extension, amputation

Giriş

Kanadalı medya teorisyeni Marshall McLuhan “20.yüzyılın en büyük medya teorisyeni,” “bilgi çağı gurusu”, “elektronik çağın kâhini” “medya ekolojisti” , “siber uzayın babası” gibi yakıştırmalarla anılmaktadır. İnternetin hatta facebook’un ortaya çıkacağını 1960’larda yazdığı çalışmalarda haber verdiği düşünülürse bu yakıştırmaların isabetli olduğu söylenebilir.

Marshall McLuhan hakkındaki genel kanı onun 20. Yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri olduğu ve özgün bakış açısıyla gelişmeleri önceden tahmin edebildiği yönündedir.

BBC’den Jonathan Miller, Freud’un cinsellik için yaptığını, McLuhan’ın görsel uzay için gerçekleştirdiğini medyanın insan ilişkilerini yapılandırma konusundaki kuşatmasını gözler önüne serdiğini söylemiştir. Gazeteci yazar Tom Wolfe ise McLuhan’ın Newton, Darwin, Freud, Einstein ve Pavlov’dan bu yana en önemli düşünür olduğu görüşünü dile getirmiştir (Gordon, 2010: 6).

Multidisipliner bir akademisyen olan McLuhan, Kanada Manitoba Üniversitesi’nde önce mühendislik daha sonra ise İngilizce ve tarih eğitimi almıştır. Manitoba Üniversitesi’ndeki üçüncü yılında İngilizce ve Felsefe’ye yoğunlaşmaya başlamıştır. Edebiyat ve felsefe alanlarındaki çok titiz okumalar gerçekleştirmiştir. Şiire duyduğu ilgi yazılarında kullandığı edebi, şiirsel dilde kendisini göstermektedir. McLuhan edebiyatta ve şiirde insanoğlunun ruhunun, modern yaşamın tüm kabalığına, mekanik ve ticari olana karşı protestosunu görüyordu. Edebiyat kökenli olduğu için eserlerinde kelime oyunları, ironi, cinas, paradoksu sıkça kullanmıştır.

McLuhan, İngiliz dili dersleri verirken, makalelerinde kültür eleştirileri yapmaya başlamıştır. 1942’de Cambridge Üniversitesi’nden İngiliz Edebiyatı Doktoru unvanını almıştır. Bir süre Amerika Birleşik Devletleri’nde bir kaç üniversitede çalıştıktan sonra Kanada’ya, Toronto

Üniversitesi'ne gelmiş ve kariyerinin sonuna kadar burada öğretim üyesi olarak çalışmıştır. 1963 yılında Toronto Üniversitesi Kültür ve Teknoloji Merkezi'ni kurmuştur. Bu merkez günümüzde halen "Marshall McLuhan Kültür ve Teknoloji Programı" adı altında faaliyetini sürdürmektedir.

McLuhan 1960-70'lerde çok popüler ve ünlü olmasına rağmen daha sonra, bir süre ön planda görülmemiş, unutulmaya yüz tutmuştur. Bunun en büyük sebeplerinden biri McLuhan'ın kendine has tarzı gösterilmektedir. Bir akademisyenden beklenen ağırbaşlı, sıkıcı ve ciddi kalıbı reddeden McLuhan mizah ve satiri sıkça kullanmıştır. Bu nedenle akademik çevrelerde pek fazla ciddiye alınmamış; "şarlatan" ya da "kaçık" olarak görülmüştür. Yine de dünya çapında hem akademik çevrelerde hem de entelektüel ve sanatçı camialarında birçok hayran ve takipçi edinmiştir (Marchessault, 2005: 5-7).

McLuhan'ın teorileri 1990'larda internet teknolojisinin ortaya çıkmasıyla yeniden gündeme gelmiş, son on yıldır ise teknolojinin toplum ve insana etkileri bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye'deki alanyazına bakıldığında McLuhan'ın oldukça eksik ele alındığını, eserlerinin çoğunun Türkçe'ye çevrilmemiş olduğunu görmek mümkündür. Altun'a göre McLuhan'ın Türkiye'de yeterince incelenmemesinin nedeni kuramcının düşüncelerinin herhangi bir akademik disiplin içerisinde değerlendirilmeye elvermeyen yapısı dolayısıyladır (Altun, 2006b: 65). Öte yandan, McLuhan'ın anlaşılması güç, edebi alıntılarla dolu ve sıra dışı yazım stili göz önüne alındığında düşüncelerinin Türkçe'ye aktarımındaki zorluk da literatürde yeterince ilgi görmemesinin bir sebebi olarak sayılabilir. Bu çalışmada betimleyici yöntem kullanılarak Marshall McLuhan'ın teknoloji ve medya eleştirileri ışığında, günümüzde yeni medya teknolojilerinin topluma olan etkileri tartışılmıştır. McLuhan'ın teknolojik yeniliklere dair "uzantı" ve "ampütasyon" önermeleri, yeni medya bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmada, Marshall McLuhan'ın teorileri konusunda Türkiye'de alanyazına katkı yapmak hedeflenmiştir.

McLuhan'ın girdabına dalarken

Marshall McLuhan'a göre insanoğlu olup biteni bir dikiz aynasından izlemiş gibidir. İnsanlar geçmiş zaman odaklıdır ve deneyimledikleri süreçleri üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra anlamlandırmaları mümkün olur. Ancak McLuhan, bunun istisnasının sanatçılar, edebiyatçılar olduğunu ve sadece onların bakışının şimdiye ve geleceğe ayna tutabileceğini

eklemiştir. Bu bağlamda McLuhan, medya eleştirilerini yaparken edebiyattan sıkça faydalanmıştır.

McLuhan bir röportajında en çok etkilendiği ve mesleki anlamda ona ilham veren edebi eserin Edgar Allen Poe'nun "Maelström'e İniş" isimli kısa öyküsü olduğunu söylemiştir. Bu öyküde yaşlı bir adamın bir girdaptan kurtuluğu anlatılır. McLuhan'a göre girdap modern yaşamın kaosunun bir metaforudur. Elektronik bilgi girdabının toplumları tepetaklak etmesinden girdaba inerken sakin kalarak ve süreci olduğu gibi inceleyerek kurtulmak mümkündür (Theall, 2001: 189).

McLuhan'ın yazıları da tıpkı bir girdap gibi içinden çıkılması zordur. McLuhan kimilerine göre teknoloji savunucusu, teknolojik gelişmelerin hayranı olarak görüldü. Esasen sadece1950'lerin başında çok kısa bir dönem için teknolojik yeniliklerin daha iyi bir dünya yaratacağına inanmış; fakat bir on yıl sonra bu umudu kaybederek teknolojiyle donanmış dünyayı bir kayıp olarak görmeye başlamıştır.

Girdap metaforunda da görülebileceği üzere McLuhan teknolojik gelişmeleri yücelten bir akademisyen değil, bu yeniliklerin yarattığı kaostan, ancak onları inceleyerek, anlamaya çalışarak kurtulunabileceğini söyleyen bir düşünürdür. McLuhan'ın teknolojik aletlerin etkilerine dair eleştirilerine televizyon konusundaki analizlerini ele alarak başlamak gerekir; zira McLuhan televizyonunun en etkili kitle iletişim aracı olduğu dönemde eserlerini kaleme almış, televizyonu hem işitsel hem görsel bir araç olmasından dolayı diğer kitle iletişim araçlarına göre çok daha etkili bulmuştur. Ayrıca kuramcının televizyona dair görüşleri, gelecekte ortaya çıkacak teknolojiler diyerek tahmin ettiği yeni medya teknolojilerini anlamlandırmak açısından da önemlidir.

McLuhan ve Televizyon

McLuhan televizyon ekranlarında akan görüntüleri "iki boyutlu mozaik" metaforuyla açıklar. Televizyon izlediğimiz için, onun aslında bir kağıda yazılmış metin ya da resimler, fotoğraflar, sinema, tablo, mağara resimleri ya da parmak izleri gibi gerçek bir görsel iletişim aracı olmadığı düşünçesine karşı bir direnç gösteririz. Televizyon mozaiğinin alfabe ve onun teknolojik bir ürünü olan baskı makinesi gibi gözün sürekli olarak düz bir çizgide sıralanmış keskin tanımlı

şekilleri takip etmesi gerektiği bir sıcak iletişim aracıyla mukayese edilebilecek görsel bir yapısı yoktur.

Televizyon, baskı makinesi gibi diğer duyuları bastırarak gözün bir uzantısını oluşturmaz. Televizyon, gözü ekrandaki akıştan görüntüler inşa etmek üzere büyük bir yoğunlukla çalışmaya mecbur bırakır. McLuhan buna “gözün dokunsal özelliği” ismini verir. Televizyon tekdüze, devamlı ya da tekrarlanan özelliklere sahip değildir. Tersine, alışlagelmiş biçimde her hangi bir görüntü sunmak yerine, sürekli ve çizgisel olmayan şekillerin bakanın gözü tarafından yakalanarak görüntülere dönüştürülmesi söz konusudur. Televizyona mozaik özelliğini veren budur. Televizyon McLuhan'ın “göz kulak aynası” (ear- view mirror) dediği şeyin kullanımını gerektirmektedir. “Göz kulak aynası” gözün tıpkı kulağın bir konuşma akışında hiç bir zaman tek bir sözü izole biçimde algılamaması gibi, ekrandan hiç bir zaman bütün bir resmi algılayamadığını anlatır. Göz, kulak gibi çalışırken bütün ve tanınabilir bir görüntü elde etmek için eksik yerleri doldurmak zorundadır. İletişim aracı (televizyon) soğuktur, kullanıcı (izleyici) ise sıcak (Gordon, 2010: 8).

Televizyon beş duyu organımız arasındaki dengeyi kaydırarak zihinsel süreçlerimizi değiştirmiştir. Bu kaydırma radikal ve geri döndürülemezdir. Öncelikle Batı kültürüne yüzyıllardır alfabe ve matbaa ile hâkim olan görsel duyu yeni iletişim aracı televizyon tarafından birden altüst edilmiştir. İkinci olarak, televizyon dokunma duyusunda bir yoğunluk başlatmıştır. Göz tarafından algılansa da ekrandaki görüntünün bütün duyuların etkileşimini yaratan dokunmayla bağlantılı bir tür dokusu vardır (Gordon, 2010: 8-9).

McLuhan bir insanın bir saniyede televizyonda hızla değişmekte olan 525 satır görüntüyü çözdüğünü ve gözün sanki bir görüntüye dokunup onun merkezi özelliklerini değiştiren bir el gibi hareket ettiğini anlatır. Bu süreç tıpkı bir heykel yapmaya benzer (Fishman, 2006: 571).

McLuhan, televizyonun insanın duyu merkezi döngüsünü tamamladığını anlatır. Ona göre her daim ve her yerde hazır olan kulak ve hareket eden gözle Batı medeniyetinin dinamiklerini oluşturan uzmanlaşmış akustik-görsel metafor olan yazma ortadan kalkmıştır.

Televizyonda sadece görme yerine, aktif, araştırmaya dönük ve tüm duyuları eşzamanlı olarak içeren dokunma duyusunun bir uzantısı ortaya çıkar. Fakat bütün elektrik fenomenlerinde, görsel olan, karmaşık bir etkileşimin sadece bir bileşenini oluşturur. Enformasyon çağında çoğu işlem

elektrik yoluyla yapıldığı için, elektrik teknolojisi Batılı insan için görme duyusunun öneminde dikkate değer bir düşme ve bununla bağlantılı olarak diğer duyularının aktivitelerinde de yükselme anlamına gelecektir.

Televizyon bütün varlığınıza tam olarak ona katılımınızı talep eder. Televizyon bir fon olarak hizmet etmez, sizi de kendisine çeker. Belki de bu yüzden, birçok insan, kimliklerinin televizyon tarafından tehdit edildiğini hissetmektedir. Işık birliğinin bu hücumu, yaşamların ve olayların şekil ve anlamlarına dair olan genel farkındalığımızı aşırı hassas bir seviyeye yükseltmiştir.

Basın, filmler ve radyo, televizyonla karşılaştırıldığında tüketiciler için daha önemsiz paketleme makineleridir. Televizyonda görüntüler size yansıtılır. Siz ekransınızdır. Görüntüler etrafınızı sarar. Birleşme noktası sizsinizdir. Bu durum Oryantal sanatla çokça ortak noktası bulunan bir çeşit ters perspektif, bir tür içsellik yaratır (McLuhan, 2005: 125).

McLuhan'a göre televizyon kuşağı asık suratlı bir kuşaktır. Diğer dönemlerdeki çocuklardan çok daha ciddidirler –uçarılıkları bile tuhaftır. TV çocuğu daha ağırbaşlı, daha adanmış bir çocuktur.

Çoğu zaman, saatlerce televizyonun izlemenin arasına sıkıştırılmış reklamlar, televizyonu daha iyi anlamaya imkan verir. Reklamlarda daha önceki bir teknoloji olan matbaadan ödünç alınmış anlatı formunu kullanmak için yeterli zaman yoktur. Olay örgüsü terk edilmek durumundadır. Yakın bir zaman önceye kadar televizyon reklamları kaba bir form, ya da bayağı halk sanatı olarak görülmekteydi. Oysa reklamlar güncel edebiyatı etkisi altına almaktadır (McLuhan 2005: 126).

McLuhan'ın televizyona dair bir diğer önemli düşünce pratiği, eğitimle olan ilişkisidir. McLuhan eğlence ve eğitim ayrımı yapmaz. Televizyon aracının eğitim amaçlı kullanımının ona göre, sosyal ya da kültürel bir organizasyon için kullanımından farkı yoktur. Televizyon çağının başlamasıyla, baskı teknolojisi yoluyla kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak gelişen öğretme ve öğrenme teknikleri daha az etkili olmaya başlamıştır. Fakat bu öğrencileri televizyonda ders anlatan öğretmenlerle baş başa bırakmak anlamına gelmez. Bu soğuk bir iletişim aracının verimsizce fazlaca ısıtılmasından başka bir şey değildir. McLuhan'a göre televizyon aracını anlamının ve onun öğretme öğrenme aracı olarak sunduklarını kullanmanın eğitimcilerin görevi olduğunu da ekler (Gordon, 2010: 11).

McLuhan televizyonun ve peşi sıra ortaya çıkacak yeni teknolojilerin dünya toplumlarını değiştireceğini, dünyanın global bir köy haline geleceğini ön görmüştü. Global köy teorisi yeni medya teknolojileriyle de yakından ilişkilidir.

Global Köy ve İnternet

Marshall McLuhan teknolojik gelişmelerin dünyayı global bir köye dönüştüreceğini 60'lı yıllarda söylemişti. İnternetin keşfi ve dünyada yaygın olarak kullanılmasıyla "Global Köy" tam anlamıyla gerçekleşmiştir. Bugün dijital ve interaktif iletişim araçlarını tanımlamak için kullanılan "yeni medya" konusunda çalışan hemen hemen herkesin kendisini Marshall McLuhan'ın 60'larda yaptığı medya çalışmalarına dönmek zorunda hissetmesi ona "dijital çağın kâhini" denmesindeki haklılığı gözler önüne sermektedir. McLuhan elektromanyetik alandaki keşiflerin tüm insan ilişkilerindeki eşzamanlı alanı yeniden yarattığını ve böylece insanoğlunun artık global bir köyde yaşadığını söylemiştir (McLuhan, 1962: 31).

Zaman ve mekanın önemini yitirdiğini ve global köyde her şeyin aynı anda gerçekleştiğini vurgulayan McLuhan, tekrar akustik uzayda olduğumuzu, ilkel hislerimizi yani kabile duygularını tekrar biçimlendirdiğimizi anlatır. Oysaki okuryazarlık bir kaç yüzyıl için bizi bu ilkel ve kabilesel durumlardan uzaklaştırmıştı. McLuhan, içinde yaşadığımız Global Köy'de dikkatimizi eylemden tepkiye çevirmek durumunda kaldığımızı artık herhangi bir hareket tarzı ya da eylemin getirilerini önceden bilmemiz gerektiğini vurgular. Çünkü sonuçlar hiç gecikmeden tecrübe edilmektedir. Elektrik hızı sebebiyle beklemek ve görmek, elektriksel iletişimin yüksek hızında dünyayı saf görselliğiyle kavramak mümkün değildir. McLuhan, bu yeni durumla ne yazık ki modası fena halde geçmiş zihinsel ve psiko-sosyal tepkilerle baş etmeye çalıştığımızı da eklemekte ve şöyle devam etmektedir:

"Havada asılı kalmış gibiyiz. En etkileyici sözlerimiz ve düşüncelerimiz bize ihanet etmekte, onlar bize ancak geçmişi anlatabiliyorlar, geleceği değil. Elektrik devreleri insanları kuvvetlice birbirine bağlamakta. Enformasyon adeta anlık ve sürekli olarak başımızdan aşağı dökülüyor. Bir enformasyon alınmaya görsün, çok çabuk şekilde eskiyerek yerini yenisine bırakıyor. Elektriksel olarak yapılandırılmış dünyamız bilgileri sınıflandırma alışkanlığını bırakıp kalıpları tanıma yoluna

gitmemize sebep oldu.”(McLuhan, 2005: 63).

McLuhan, bir sonraki iletişim aracının her ne olursa olsun, insan bilincinin bir uzantısını oluşturacağını söylemiştir. McLuhan’a göre söz konusu araç televizyonu da kapsayacak ve onu bir sanat biçimine dönüştürecekler. Bir araştırma ve iletişim aracı olarak bilgisayarın yeniden kullanıma girerek kitle kütüphanelerini gereksiz kılabileceğini, bireyin ansiklopedik fonksiyonunu geri getirerek onu satılabilir türden, kişiye özel bilgiye vireceği tahminini de yapmıştır (Coupland, 2010: 13).

Bu satırlar tam anlamıyla interneti betimlese de internetin ortaya çıkışından yıllar önce, 1960’ların başında yazılmıştır. Marshall McLuhan’a “kâhin” yakıştırmasının yapılmasının sebebi muhtemelen bu satırlardır. Televizyondan bir sonraki yaygın kitle iletişim aracı olan internet gerçekten de televizyonu da radyoyu da basılı gazete ya da dergiye de kapsamaktadır. Öte yandan bilgisayarın kitle kütüphanelerini gereksiz kılması evrimii veritabanları, Google gibi arama motorları neticesinde hayata geçmiştir. Web 3.0 teknolojilerinin yapay zekâ kullanarak verileri ve bilgileri kişiselleştirmesi, herkese ihtiyacı olan, ilgilenebileceği içeriği göstermesiyle McLuhan’ın öngörüsü gerçeğe dönüşmüştür. İnterneti tahmin etmekle ilgili olabilecek bir başka ifadesi de Medyayı Anlamak: İnsanın Uzantıları (*Understanding Media: Extensions of Man*) adlı eserinde bulunmaktadır. Burada McLuhan, parçalı ve mekanik teknolojilerin sebebiyet verdiği üç bin yıllık patlamadan sonra, Batı dünyasının ie patladığını anlatır. “Mekanik ağlarda bedenimizi mekan boyunca uzatıyorken bugün, yüz yılı açan elektrik teknolojisinin ardından merkezi sinir sistemimizi global kapsamda zaman ve mekan dışlayarak uzatmış bulunuyoruz. Yaratıcı bir süreç olan bilme, insan toplumunun bütününe uzanırken, hızlı bir şekilde, insanın uzantılarının son safhasına yaklaşmaktayız: Bilincin teknolojik simülasyonuna...” (McLuhan, 1994: 3)

Bilmenin ve bilginin toplumun bütününe yayılması, bilincin teknolojik bir simülasyonunun oluşması bugün kullandığımız internet teknolojisini çağrıştırmaktadır. İnsanın merkezi sinir sisteminin uzantısı olan elektronik teknolojilerin zaman ve mekan sınırlarını açarak global alana yayılması bugünün insanı için çoktan tecrübe edilmiştir.

McLuhan bir adım daha ileri gider ve günümüzün web tabanlı sosyal ağlarını anımsatacak bir tahmin yapar. Elektriksel iletişim araçlarının evrensel düzeyde ve zalim gözetiminin, mahremiyet ihtiyacımızla toplumun bilme, öğrenme ihtiyacı arasında ciddi bir ikilem doğurduğunu

söyleyerek başlar. Özel ve izole edilmiş düşünce ve eylemlere dair eski, geleneksel fikirlerin, mekanik teknolojilerin kalıplarının, elektriksel bilgiye anlık ulaşım metotlarıyla, elektriksel bilgisayarlı evrak bankasıyla, eski hataların telafisi ya da silinmesi mümkün olmayan affetmez ve unutmaz o büyük dedikodu sütunuyla ciddi şekilde tehdit edilmekte olduğunu söyleyerek devam eder (McLuhan, 2005: 12).

Bu ifadelerde yine internetin izlerini görmek mümkündür. Bugün yeni medya teknolojileri, özellikle de sosyal ağlar çok sık bir biçimde gözetim tartışmaları bağlamında ele alınmaktadır. Bireyler sosyal medya mecralarında profil oluşturarak, çeşitli metin, ses ve fotoğraf ve hareketli görüntüleri paylaşarak gözetim altına girmektedirler. Yeni medya teknolojilerinde kredi kartları vasıtasıyla alışveriş yaparak ya da sadece başkalarının paylaşımlarını beğenip yorum yaparak da yine kendilerini diğerlerinin gözetimine açmaktadırlar. Bu noktada modern bireyin karşısında iki seçenek var gibidir. Ya bu gözetimi kabullenerek çağın gerektirdiği şekilde yeni medya teknolojilerini kullanacak, sosyal medya hesapları açarak buralarda kendileriyle ilgili bilgileri paylaşacak ya da tamamen bu teknolojilerin ortaya çıkardığı çevrim içi ortamlardan soyutlanacaktır. Bu ikinci seçenek, varmış gibi görünse de yeni medya teknolojilerinin toplumlara nüfuzu nedeniyle bireyin kendi kararıyla tamamen bu teknolojilerden uzak durarak gözetimden kurtulması pratikte mümkün değildir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda devlet işlemleri çevrimiçi ortamlarda yapılmaktadır. Bireyler şayet toplumsal bir yaşam süreceklerse, yeni medya teknolojilerini günlük yaşamlarında, evlerinde kullanmamayı tercih etseler de, vatandaşlık işleri ve işlemleri dolayısıyla mutlaka sisteme dâhil olacaklardır. Tam da bu noktada McLuhan'ın sözünü ettiği, bireyin mahremiyet ihtiyacı ile başkalarının bilme öğrenme ihtiyacı arasındaki ikilem ortaya çıkmaktadır. Yine mahremiyetle yakından ilişkili olarak, McLuhan'ın sözünü ettiği, “eski hataların silinemediği o büyük dedikodu sütunu” ifadeleriyle genel olarak google'ı ya da facebook, instagram ve benzeri sosyal paylaşım sitelerini hatırlamak mümkündür. Kişiler hakkında yeni medya platformlarına yüklenen bilgi, fotoğraf ya da görüntüler çok sık bir şekilde problem olabilmektedir. Bu mecralarda yer alan bir içerik, kişiye rahatsızlık ya da zarar verdiği noktada silinmek istenilebilir. Fakat bir kez yeni medya platformlarında yaygınlık kazanmış bir içerik, neredeyse ortadan kaldırılması imkânsız hale gelmektedir. İçeriğin bulunduğu hesap silinebilir, site içeriği kaldırabilir, engelleyebilir; fakat bu eylemler, üçüncü kişilerin içeriği kendi bilgisayarlarına kopyalamış olma ihtimalini ortadan

kaldırmaz. Öte yandan Facebook, Instagram ve buna benzer sosyal ağlar kişilerin neredeyse attıkları her adımı, yaptıkları her şeyi paylaştıkları, mahremiyet algısını tamamen değiştiren görme, görülme ve teşhir etme kültürünü yaratmıştır. McLuhan'ın on yıllarca yıl önce yorumladığı gibi, bu yeni kültür, özel ve izole edilmiş düşünce ve eylemlere dair eski geleneksel fikirleri tehdit etmektedir. Mekanik teknolojilerin elektriksel bilgiye anlık ulaşım metotları ve elektriksel evrak çantasıyla geçersiz kılınacağını söylemesi, McLuhan'ın taşınabilir bilgisayar, tablet ya da mobil telefon, aynı zamanda da mobil internet teknolojilerinin ortaya çıkacağı ve insan yaşamını hızla değiştireceğini de doğru tahmin ettiğini göstermektedir. McLuhan'dan alıntılanan bölümün başına dönmek gerekirse, Batının mekanik teknolojiler nedeniyle yaşadığı üç bin yıllık patlama (nüfus ya da bilgi bağlamında değerlendirilebilir) elektronik teknolojisinin yarattığı, bilginin izole uzmanlıklara paylaştırılması yerine sentezlenmesini şart koşan global köy nedeniyle ie patlamaya dönuşmüştür (Gordon, 2010: 110).

McLuhan global köyün ortaya çıkışını teknolojiyle şekillenen dünya tarihinin son aşaması olarak görmüştü. Esasen insanlık tarihini, yaygın olarak kullanılan teknolojik aletlere göre farklı dönemlere ayırarak ele almıştır.

Tarihin Teknolojiye Göre Bölümlenmesi

Marshall McLuhan *Gutenberg Galaksisi* kitabında yapı olarak insanoğlunun kabile toplumundan modern topluma oradan tekrar kabile toplumuna doğru evrimini dört aşamada inceler. Bu tarih bölümlenmesinde yine McLuhan'ın gelişen iletişim teknolojilerinin topluma olan etkileri konusundaki eleştirel tavrını görmek mümkündür.

McLuhan kabile toplumlarını, üyelerinin iletişim kurabilmek için duygusal yüklü konuşmayı kullandığı sözlü kültürler olarak tanımlar. Bu okuryazar olmayan toplumlar, politikayla uğraşan, duygusal olarak heyecan dolu, birbirlerine sıkıca öruölmüş ve birleşikti. Marshall McLuhan'ın "akustik uzay" dediği ortamda yaşıyorlardı. Bu uzay fonetik alfabe tarafından aşındırıldı. Fonetik alfabe, lineer, bireysel Batılı Adamı- Gutenberg adamını- yaratarak konuşmayı duygusal boyutundan çıkardı. 16. Yüzyıldan başlamak üzere, göz, bir insanın baskın duyu organı olarak, kulağın yerine geçti. Matbaa teknolojisi Endüstri Devrimi, orta sınıflar, milliyetçilik ve kapitalizmin ve nihayetinde mekanik bir kültürün gelişmesinin başlıca sorumlusu oldu (Coupland, 2010: 208). Öte yandan telgrafla birlikte başlayan elektronik medya, toplumu

mekanik eğiliminden uzaklaştırdı. McLuhan, elektronik iletişim araçlarının insanın sinir sisteminin uzantıları olduğunu düşünüyordu. Bunların içerisinde televizyon birden fazla duyuyu uyardığı için öne çıkıyordu.

Marshall McLuhan'ı bir yıldız yapan can alıcı tezi ise televizyonun ve gelecekteki teknolojilerin insanoğlunu tekrar sözlü ve kabilesel kökenlerine geri döndürebilme ihtimali üzerineydi (Coupland, 2010: 209). McLuhan *Gutenberg Galaksisi'nde* şu tahmini yapmaktaydı:

“Dünya, devasa bir İskenderiye Kütüphanesi'ne dönüşeceğine bir bilgisayara, bir elektronik beyne dönüştü. Tıpkı çocuk bilimkurgularında olduğu gibi... Ve duyularımız dışımıza çıktığı için Büyük Birader içeri girdi. Böylece, eğer bu dinamiğin farkında olmazsak bir çırpıda kabile davullarının küçük dünyasına yaraşır panik terörler, topyekün karşılıklı bağımlılık ve daha fazla birlikte var olma evresine gireceğiz.” (1962: 32).

Yukarıdaki satırlarda da görüleceği gibi McLuhan televizyon ve bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaşmasına kitapları, okuma ve yazma faaliyetini azaltacağını düşündüğü için olumsuz yaklaşmaktaydı. Yeni elektronik teknolojilerinin ortaya çıkardığı yeni yaşam biçiminde gözetleyen ve denetleyen Büyük Birader'in³ içeri girmesi ifadesini, kontrolün yeni medya teknolojileriyle içselleştirilmesinin öngörüsü olarak da okumak mümkündür. Bireyler yeni medya teknolojilerini gönüllü olarak kullanarak gözetimi içselleştirmektedirler. McLuhan'a göre eğer yeni medya teknolojilerinin bu dinamikleri fark edilip anlamlandırılmazsa insanoğlu tekrar kabile toplumuna geri dönecektir. Tıpkı kabile toplumlarına benzer şekilde insanların birbirlerine karşı bağımlılık ve daha fazla birlikte var olma evresine girebileceği uyarısını da yapar. Bu uyarı, sosyal medya mecralarının toplum psikolojisine olan etkileri bağlamında değerlendirilirse sosyal medya mecralarıyla herkesin her durumda ulaşılır olması, bireyle ilgili her tür bilginin kaydının tutulması ve mahremiyet ve özel hisyat kavamlarının gittikçe bulanıklaşması hatırlanabilir. “Beğeni” almanın en büyük değer haline geldiği yeni medya toplumlarında bireyler taktir ve onay almaya, diğerlerinin gözünün önünde hayatlarını, en mahrem hislerini ve hayatlarını sergileyerek gündemde kalmaya adeta bağımlı hale gelmiştir. Yeni medya teknolojileriyle yeni tür bir kabile toplumu ortaya çıkmıştır. McLuhan bu döngüsellliği “dikiz aynası” metaforuyla açıklığa

³ George Orwell'in 1984 isimli romanındaki otoriter figür

kavuşturur. Tarihin dikiz aynasına bakarak geçmişten gelerek bizi sollayacak olanın ne olduğunu görebiliriz. McLuhan'a göre tarih sıralı olaylardan değil kendisini tekrar eden motiflerden oluşmaktadır (Logan, 2010: 359). Ona göre kabile toplumu elektronik iletişim araçlarıyla güncel bir formda tekrar geri dönmüştür.

Araç Mesaj Mıdır Masaj Mıdır?

Marshall McLuhan, kendisine n kazandıran ifadelerinin başında gelen ‘‘Araç Mesajdır’’ tespitine ilk kez 1964 yılında yayımladığı ‘‘*Understanding Media: Extensions of Man (Medyayı Anlamak: İnsanın Uzantıları)*’’ adlı eserinde yer vermiş ve detaylı olarak anlatmıştır. Daha sonra, 1967 yılında yayımlayacağı kitabın ismini ‘‘Araç Mesajdır’’ (The Medium is the Message) olarak belirleyip yayına teslim etmiş fakat baskıdaki bir dizgi hatası sonucu kitabın ismi *Araç Masajdır (The Medium is the Massage)* olarak yayınlanmıştır. Yayıncılar hatayı hemen dzelteceklerini söyleseler de söz oyunlarının ustası McLuhan yanlışlıkla çıkan bu sonucun müthiş olduğunu, tam anlamıyla hedefine ulaştığını söylemiş ve kitabı bu isimle yayımlatmıştır (Willcox, 2015: 136). Buradaki esprinin ilk bölümü mesaj sözcüğünün İngilizce’deki karşılığı olan massage’ın ‘‘mass’’, yani kitle sözcüğü ile ‘‘age’’ yani ağ sözcüğünü barındırıyor olmasıdır. McLuhan bu basım hatasıyla, kitle ağı, kitle medyasına da gönderme yapma imknı bulmuştur. Bu hatanın ikinci esprisi de aracın masaj olduğunu söylemesidir. İnsanın hayatını kolaylaştıran ve değiştiren araçların rahatlatıcı etkisi vurgulanmıştır.

Byung-Chul Han, McLuhan’ın ‘‘Araç mesajdır’’ ifadesini ‘‘araç kitle çağıdır’’ (medium is the massage) olarak ele alarak yeni medya teknolojilerinin topluma etkilerini ele alır. Han’a göre iletişim normalde bir yakınlık oluşturması gerekirken güncel teknolojilerin sağladığı fazla iletişim, aşırı bir yakınlığa neden olmuştur ve aşırı yakınlık diyalektik bir biçimde mesafesiz bir kayıtsızlığa dönüşmüştür. İletişim aydınlatma ve keşfetme özelliklerini yitirmiş, iletisiz kalmıştır. Bu iletisiz iletişim artık sadece dikkat dağıtmakta, algıları kreltmekte ve sakatlamaktadır (Han, 2017: 109-116). Sosyal medya mecralarında sürekli olarak yapılan paylaşımlar, sözlü, görüntülü, yazılı iletişimler insanların birbirlerini daha yakından tanınmasını, sosyalleşmesini, birbirine yaklaşmasını sağlamayı vaat etmektedir. Oysa bu tür iletişimlerin gerçek bir yakınlığın yerini tutması mümkün değildir. Kesintisiz bir şekilde iletişimde olunan bir sosyal ilişki bir süre sonra her tür sözlü sözsüz iletiye karşı bir kayıtsızlığa neden olacaktır. Sosyal ilişkilerde kişilerin en yakınlarıyla bile aralarında bırakmaları gereken bir mesafe söz konusudur. Her şeyin açık

edildiği, dile getirildiği yeni medya teknolojileri dolaylımı yakınlıkta ise mesafesizlik ilişkilerin doğasını sekteye uğratmaktadır. O halde yeni medya teknolojileri ve bu teknolojiler üzerinde yapılan sosyal medya, bir yandan insanlara birbirleriyle iletişim kurmalarının yeni yollarını sunarken, bir yandan da insan ilişkilerine zarar vermektedir. Bu noktada Marshall McLuhan'ın teknolojik aletlerin kullanımının insana ve topluma etkilerine dair eleştirisinde kullandığı “uzantı” ve “ampütasyon” kavramlarını hatırlamak gerekir.

Uzantılar Ve Ampütasyonlar

Marshall McLuhan teknolojik araçların, medyanın bedenlerimiz ya da zihnimizin bir uzantısı olduğunu anlatır. Giysiler tenin, konutlar bedenin ısı kontrol mekanizmasının bir uzantısıdır. Bisiklet, araba vs. ayağın bir uzantısıdır. Bilgisayarlar, merkezi sinir sisteminin bir uzantısıdır. McLuhan'a göre iletişim araçları (medya) ikili olarak çalışır. Bir araç bir diğerinin varlığının kanıtıdır. Telgraf basılı metini, basılı metin yazıyı, yazı ise konuşmayı kapsar. Bu bağlamda kapsam dâhilindeki araç, onu kapsayan aracın mesajıdır. İçerik ya da enformasyon, aracın kendisinden daha az önemlidir. Bu fikir “Araç Mesajdır”ın temelini oluşturur. Fakat McLuhan iletişim araçlarının ikili düzenine istisna oluşturan iki örnek verir. Konuşma yazmanın içeriğidir. Konuşma ise düşünceyi kapsar. Fakat medya zinciri burada son bulur çünkü düşünce sözel değildir ve soyuttur. Elektrik ışığı ise mesajsız araçtır (Gordon, 2010: 107).

Marshall McLuhan'ın içeriğin araçtan daha az önemli olduğunu ima etmesi yanlış anlaşılmalara sebep olmuş ve içeriğin hiç bir önemi olmadığını iddia ettiği sanılmıştır. McLuhan Playboy dergisine verdiği röportajda bu sorunun cevabını anlaşılır biçimde anlatmaktadır:

Mesajın içerikten ziyade araç olduğunu vurgularken içeriğin hiç bir rol oynamadığını ima etmiyorum- sadece ikincil bir role sahip. Yani Hitler botanik semineri veriyor olsaydı bile, bir başka demagog radyoyu Almanları yeniden kabileleştirmek ve 1920'lerde ve 30'larda Avrupa faşizmini yaratan kabile mizacının karanlık atasal yanını yeniden ateşlemek için kullanacaktı. Tüm vurguyu içeriğe yapıp araca hiç önem vermediğimizde, yeni teknolojilerin insan üzerindeki etkilerini algılama ve etkileme şansımızı tamamen yitiriyoruz. Bu nedenle her

zaman yeni medyanın sebep olduğu devrimsel çevresel dönüşümler karşısında hazırlıksız ve şaşkına dönmüş durumdayız (McLuhan, 1969).

Kitle iletişim araçları dünyayı algılamamızı, birbirimizle etkileşimimizi, fiziksel duyularımızı kullanma biçimlerimizi değiştirir. Bu etkilerinden dolayı, kitle iletişim araçları incelenmelidir; çünkü ancak bu yolla onları etkin bir biçimde kullanmayı başarabiliriz. Marshall McLuhan yeni medya araçlarının birbirlerinin tam olarak yerine geçmediklerini, daha çok, birbirlerini karmaşıklaştırdıklarını söyler. Akustik uzay döneminde insanoğlunun kullandığı teknoloji konuşmaydı. Konuşma yazıya dönüşünce kendisini akustik uzay kültürünün bir parçası kılan özelliğini yitirmiş oldu. Sosyal ve kültürel bağlamda günümüze taşınmasını sağlayan güçlü bir görsel yan kazandı. Fakat bir kaybı da oldu: yazı, konuşmayı diğer fiziksel duyulardan ayırdı. Konuşmanın bir uzantısı olarak ortaya çıkan radyo da benzer bir kayba sebebiyet vermişti. Bu araç, konuşmayı tek bir duyuya; işitmeye indirgemişti (Gordon, 2010: 108).

McLuhan farklı araçların birbirleri üzerindeki etkilerini “figür” ve “zemin” kavramlarıyla anlatır. Kavramları Edgar Rubin’in 1915 tarihli görsel algılamayla ilgili çalışmasından aldığını söyler. McLuhan, bütün durumların ilgiyi üzerinde toplayan figür ve ilgi çekmeyen daha büyük bir alan olan zemini içerdığını anlatır. Bu ikili, sürekli olarak birbirleriyle ilişki halindedirler. Birinin şekli diğerine tamamen ayak uydurur. Figürler zeminden çıkar ve yine zemine döner. Önce zemin gelir, sonra figür ortaya çıkar. Ortaya çıkacak olayların kendilerinden önce gölgeleri görülür. “Araç mesajdır.” Eski zemin yeni durumun içeriği haline geldiğinde estetik bir figür gibi görünür. Bu durum bir yeniden kazandırma ya da nostaljinin doğuşuna sebebiyet verir. McLuhan, sanatçının işinin kültürün her yeni biçiminin getirdiği duyarlıkları keşfederek zeminin durumu hakkında bilgi sunmaktır. Sanatçı tüm bunları sıradan insanlar henüz hiç bir değişikliğin farkında değilken yapabildir (McLuhan, McLuhan, 1992: 5).

McLuhan’ın figür-zemin ayrımını anlatırken kullandığı kitapların yeni teknolojiler, örneğin televizyon nedeniyle kullanılamaz duruma düştüğü örneğini vermesi, akademik çevrelerde yanlış anlaşılmış ve McLuhan kimilerince “kitap düşmanı” olarak adlandırılmıştır. Esasen McLuhan kitabın elektronik enformasyon teknolojileri tarafından bir sanat formuna doğru itildiğini ve her zamankinden çok daha fazla kitap basılmasına neden olduğunu anlatır. Kitap zeminken, yeni

elektronik zemin tarafından figüre dönüştürülmüştür (McLuhan, 1996)

McLuhan'ın ofisi tam anlamıyla tek kişilik özel bir kütüphaneydi. Yaklaşık 5000 ciltlik koleksiyonunun çoğunu da okuyup notlar almıştı. McLuhan'ın karşı olduğu şey kitap değil, matbaa teknolojisiyle birlikte gelen görsel yöndü (Stahlman, 2011: 9).

Narcissus'un Çöküşü

Marshall McLuhan'ın edebiyat bilgisini medya incelemelerinde kullanmasını gösteren en iyi örneklerden biri Yunan Mitolojisindeki Narcissus mitini tartışmaya açmasıdır. Ona göre Narcissus'un suda aksini görerek kendisine âşık olduğu doğru değildir. Ona acı veren asıl şey kendi imajını tanıyamamış olmasıdır. Kullanıcılar tarafından işleyiş biçimlerine kafa yorulmadığında bütün teknolojiler duygusuzluğa/hissizliğe yol açar. Narcissus da işte bu hissizlik karşısında çökmüştür. Teknolojiler yeni çevreler yaratır, yeni çevreler acıya sebep olur ve bedenin sinir sistemi acıyı engellemek için kendisini kapatır. Narcissus, kelime olarak Yunancada hissizlik anlamına gelen “Narcosis” sözcüğünden türemiştir. *Narcissus* hikâyesi insanoğlunun, bedenin yeni uzantılarına karşı beslediği obsesif boyuttaki büyülenmeyi anlatır. Aynı zamanda bu uzantıların McLuhan'ın “ampütasyonlar” (bir uzvun kesilmesi) dediği şeyden ayrılmaz olduğunu da gösterir. Örneğin, tekerleği ele alırsak, yeni bir teknoloji olarak tekerlek ayağın bir uzantısıdır ve ayağın taşıdığı yükü ondan alır. Fakat aynı zamanda ayağın fonksiyonunu diğer bedensel hareketlerden yalıtarak ya da ayırarak yeni bir baskı yaratır. Araba kullanırken ya da bisiklet sürerken ayaklarımız belirli bir hareketi tekrarlar fakat ayağın asıl fonksiyonu olan yürüme edimini gerçekleştirmez. Yani tekerlek gideceğiniz yere daha hızlı varmanızı sağlarken aynı zamanda sizi hareketsiz kılar ve felce uğratar. Teknolojiler hem uzantı hem de ampütasyondur. Merkezi sinir sistemi baskı ve ampütasyonun neden olduğu yönelimsizliğe, algıyı kapatarak tepki verir.

Narcissus olayında yeni bir araç hem insan bedeninin bir uzantısı olur hem de onu ampüte eder. McLuhan mekanik teknolojilerden elektronik teknolojilere geçişe eşlik eden zıt etkinin bir başka yönünü daha ortaya koyar. Bu geçiş, bütün insani aktivitelerin sonsuz bir ivmesini içerir. Daha eski teknolojiyle ilintili olan yayılmacı şablonun yeni teknolojinin daralan enerjileriyle çatışması söz konusudur. Nüfus ya da bilgi patlaması içe patlamaya dönüşmüştür. Çünkü elektronik teknolojisi, bilginin yalıtılmış uzmanlıklara bölünmek yerine sentezlenmesini gerektiren bir

global köy yaratmıştır (Gordon, 2010: 109).

Mc Luhan, *Understanding Media*'da fazlaca ısıtılmış teknolojiler ve fazlaca yayılmış kùltürlere ve bunların sebep olduğu tersine döndürmelere örnekler verir.

Fazlaca uzatılmış yol, şehirleri otobanlara dönüştürür, otobanları ise şehirlere...

19. yüzyılın, çalışma alanındaki parçalanmış prosedürlerine aşırı vurgu yapılan endüstrileşmiş toplumunda, hem ticari hem de sosyal dünya birleştirilmif ve birleştirici formdaki organizasyonlara (korporasyonlar, monopoller, kulüpler, topluluklar) yeni bir vurgu yapmaya başlanmıştır. McLuhan, Samuel Beckett'in "Godot'u Beklerken" isimli oyununun elektronik çağ tarafından zincirlerinden kopartılmış geniş yaratıcı potansiyelin yıkıcı etkileriyle ilgili olduğu yorumunu yapmıştır.

Böyle bir tersine çevirme McLuhan'ın kariyerinin sonlarında formüle edeceği medyanın bütünleşik kanunları için hayati öneme sahiptir.

McLuhan'ın analizi medyanın etkilerini toplum ve kùltürün tüm alanlarında tanımlar fakat kitle iletişim araçları bedeninin teknolojik uzantıları olarak tanımlandığı için başlangıç noktası her zaman için bireydir (Gordon 2010: 110).

Teknoloji Ve Duyular

McLuhan, sorular ve sonuçlarını her zaman, fiziksel duyularımız arasındaki oran ve bu oran değiştiğinde ne olacağı üzerine kurmuştur. Bu türden herhangi bir değişim kaçınılmaz olarak psikolojik bir boyut içerir. Özellikle McLuhan'ın teorilerini anlamak açısından fiziksel olanın psikolojik olandan keskin bir ayrımını yapmanın akla yatkın olmadığı aşikardır.

Alfabe bulunup da görsel duyunun yoğunlaşması ortaya çıktığında görme duymayı öyle kuvvetli şekilde bastırdı ki, bu etki dil ve iletişimden okumuş toplumun mekan kavramını yeniden şekillendirmeye kadar yayıldı. McLuhan duyular arasındaki oran ve onları değiştirmenin etkilerini vurgular: Afrika'ya sözlü kùltürün duyusal dengesini bozan sıcak bir iletişim aracı olan radyonun gelişi kaçınılmaz bir kafa karışıklığı etkisi yaratmış ve kabile savaşlarını alevlendirmiştir. Diř hekimliğinde "audiac" adı verilen ve kulaklıktan oluşan bir cihazın görevi hastaya yüksek gürültü dinleterek diř tedavisi sırasında yaşanan acıyı hafifletmektir.

Hollywood'da sessiz filmlere sesin eklenişi mimin rolünü zayıflatarak zamanla yok etmiştir (McLuhan, 1994: 54).

Örnekler beş duyunun ilişkileriyle ilgilidir. Bu duyular onlar aracılığıyla edindiğimiz algıların nasıl parçalandığına göre bir sıralamaya tâbi tutulabilir.

Göz özellikli bir organ olduğu için görme ilk sırada gelir. Onu sırasıyla duyma, dokunma, koku alma ve tat alma duyuları takip eder. Listenin aşağısına doğru indikçe duyular daha az özellikli hale gelir. Gözün muazzam gücü ve onun bir uyarıcıyı algılayabileceği uzaklığın tersine, dil sadece tatlı, ekşi, acı ve tuzluyu ayırt edebilmektedir ve bunu sadece uyarıcıyı taşıyan maddeyle direk temas yoluyla yapabilmektedir.

Fonetik okuryazar Batı kültürü, sözlü, okuryazar olmayan kültürlerle nakledildiğinde onların kabilesel organizasyonunu parçalar ve medya melezleşmesi ve onun tesirli dönüştürücü etkileri için iyi bir örnek oluşturur.

Aynı zamanda elektrik de Batı kültürünün görsel, uzmanlaşmış, bölünmüş oryantasyonunu sözel ve kabilesel kalıplardan yana yer değiştirerek dönüştürmüştür.

McLuhan'ın zihnini en çok meşgul eden konu kültür melezleşmesidir fakat yine de elektriğin insanların aktivitelerini günışığına olan gereksinimden kurtararak bir toplumun sosyal ve kültürel organizasyonunu yeniden yapılandırması gibi başka örneklere de yer verir.

McLuhan kitle iletişim araçlarının bedenün uzantısı olarak sadece fiziksel duyularımız arasındaki orantıyı değiştirmekle kalmayıp, bir araya gelerek kendi aralarında yeni oranlar yarattıklarını söyler. Bunun örnekleri radyonun haber bültenlerinin verilış biçimini değiştirmesinde ya da film görüntülerinin sözlü filmlerde temsil edilış biçiminde görülebilir. TV ortaya çıktığında radyoya büyük değişiklikler getirmiştir. İletişim araçları birleştiğinde hem şekilleri hem de kullanışları değişikliğe uğrar. İnsan uğraşlarının ölçeği, hızı ve yoğunluğu da bundan etkilenir. İletişim araçları ve onları kullananların çevresi de değişir (Gordon, 2010: 110-112).

Medya Kanunları

Marshall McLuhan medya analizinde bir adım daha ileriye giderek medya teknolojilerini daha iyi anlamaya yarayacağını düşündüğü medya kanunları ortaya koymuştur. Marshall McLuhan, oğlu Eric McLuhan ile birlikte tüm medya araçlarına uyan dört medya kuralını anlatır. Bu kuralların

herhangi bir konsept ya da teoriye dayanmamakla birlikte ampirik olduğunu ve insan araçları ve hizmetlerinin faaliyet ve etkilerini anlamak için pratik bir yol oluşturduğunu söyler.

-Söz konusu araç neyin uzantısını oluşturur, yoğunlaştırır ya da ivme kazanmasını sağlar? Bu sorunun sorulabileceği araçlara McLuhan ve McLuhan rnek olarak p kutusu, resim, yol silindiri, fermuar, ya da fizik yasalarını gösterirler. Bu sorunun herhangi bir sözcük ya da cümle için de sorulabileceğini vurgularlar.

- Bir araç insanın uzantısını oluşturarak eski durumun yerini alır. Yeni organ tarafından bir kenara itilen ya da yeri alınan Şey nedir?

-Yeni form tarafından tekrar oyuna dahil edilmek üzere geçmişten getirilen eylem ve servisler nelerdir?

-Potansiyelinin sınırları zorlandığında yeni form orijinal niteliklerine geri dönme eğilimine girer. Yeni formun geri dönme potansiyeli nedir?

McLuhan ve McLuhan'a göre teknoloji ve aletlerin etkisine dair bu dörtlü, ardışık bir süreç ortaya koymak yerine aynı anda var olur. Dört hususun her biri, her aletin başlangıçtan beri özünde mevcuttur. Dört husus birbirini tamamlayıcı özelliğe sahiptir ve soyut bir değerlendirmeden çok, aletin tabanıyla ilişkili biçimde gözlemlenmesini gerektirir. Genellikle medya çalışmaları sadece ilk iki hususu o da yetersiz biçimde ele alır (McLuhan, McLuhan, 1992: 98-99).

McLuhan'ın vurguladığı üzere yeni bir medya teknolojisi, daha önceki bir formu geçmişten geri getirir ve yeni formun da her zaman için geri dönme eğilimi mevcuttur. Yeni medya teknolojileri bağlamında bu iki kanun dikkate alındığında yeni medya teknolojilerinin matbaa öncesi dönemlerdeki gibi yazı yerine konuşmayı geri getirdiğini, insanların yazmak ya da okumak yerine, görmek ve dinlemek eylemlerini daha sık kullandığını söylemek mümkündür. Ted konuşmaları, Youtube kanalları vlogger'lar, son yıllarda önemi ve kullanımı gittikçe artan podcastlar buna verilecek çarpıcı örneklerdir. İnsanlar gittikçe daha çok izleme ve dinleme eğilimi göstermekte, herhangi bir konuda herhangi bir bilgiyi okuyarak öğrenme edimi gittikçe ortadan kalkmaktadır. Öte yandan yeni medya teknolojilerinin kullanıcıyı üretken pozisyona taşıyan web 2.0 uygulamaları hatırlandığında McLuhan'ın sıcak ve soğuk iletişim araçları ayrımı bağlamında yeni medya teknolojilerinin soğuk iletişim aracı olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Sıcak Ve Soğuk İletişim Araçları

Marshall McLuhan'ın sıcak ve soğuk iletişim araçları ayrımı da çokça eleştiri almış ve nadiren doğru anlaşılmıştır.

Esasen bu ayrım teknik televizyon terimi olan “yüksek çözünürlüğe” dayanır. Yüksek çözünürlük keskin, detaylı, iyi tanımlanmış görsel öğeler için kullanılır. Alfabenin harfleri, rakamlar, fotoğraflar, haritalar yüksek çözünürlüklüdür. Öte yandan, böyle belirgin olmayan şekil ve imajlar ise düşük çözünürlüklüdür. Bu tür şekil ve imajlarda izleyenin gözü eksik parçayı tamamlar. Yüksek çözünürlüklü bir iletişim aracı çok enformasyon vererek kullanıcıya yapılması gereken pek az şey bırakırken, düşük çözünürlüklü bir iletişim aracı az enformasyon vererek kullanıcının eksik parçaları bulmak için çaba harcamasına neden olur. McLuhan, yüksek çözünürlüklü iletişim araçlarını sıcak, düşük çözünürlüklü iletişim araçlarını ise soğuk olarak tanımlamıştır (McLuhan, 1994: 30).

Baskı makinesi insanoğlunun doğrudan bir teknolojik uzantısı olarak ilk döneminde insana eşî benzeri görülmemiş bir güç ve coşkunluk sağladı.

Görsel yönden, baskı, el yazısından çok daha “yüksek çözünürlüklü”dür. Başka türlü söylemek gerekirse, baskı, binlerce yıldır, soğuk bir iletişim aracı olan el yazısının kullanıldığı bir dünyaya gelen sıcak bir araçtır.

1920’li yıllarda ilk kez sıcak bir araç olan film ve radyo kullanılmaya başlandı. O yıllar McLuhan’a göre ilk büyük tüketim çağıydı. Baskı ile Avrupa ilk tüketim aşamasını deneyimledi. Bunun sebebi yalnızca baskının tüketime yönelik bir araç ve ürün olması değil, insanoğluna diğer bütün aktivitelerini sistematik ve doğrusal bir temelde düzenlemeyi öğretmesiydi. Baskı insanoğluna nasıl pazarlar ve ulusal ordular yaratacağını gösterdi.

Sıcak bir araç olan baskı insanın ilk defa kendi anadilini görmesine ve anadil sınırlarına dayanarak milli birlik ve gücünü görselleştirmesine olanak sağladı: “ Biz Shakespeare’in dilini konuşanlar, ya özgür olmalı ya da ölmeliyiz.” (McLuhan, 1962: 128).

Sıcak-soğuk iletişim araçları ayrımında kafa karışıklığına yol açan iletişim aracı ise televizyondur. McLuhan’ın tanımlamalarına ve televizyonu bugünkü algılayışımıza göre TV

sıcak bir iletişim aracıymış gibi görünmektedir. Sıcak iletişim araçlarının çaba gerektirmeyen, detaylı enformasyon sağlayan araçlar olduğu düşünülürse, bu tanımın televizyon için de geçerli olduğu söylenebilir. Fakat McLuhan televizyonu soğuk bir iletişim aracı olarak görmektedir çünkü televizyon izleyen insanın gözü tek tek görüntüleri birleştirerek anlamlandırmaktadır. McLuhan televizyonun görsel değil işitsel-dokunsal bir iletişim aracı olduğunu söylemiştir (Fishman, 2006: 571).

Bu noktadan hareketle yeni medya teknolojilerini soğuk iletişim aracı olarak görmek uygun görünmektedir. Yeni medya teknolojileri halihazırda gazeteyi, kitabı, radyoyu televizyonu da kapsamakta tüm bu iletişim teknolojilerinin imkanlarını bünyesinde barındırmaktadır. Öte yandan web 2.0 teknolojisi dolayısıyla yeni medya teknolojisini kullanan bireyler hem tüketen hem üreten pozisyonadırlar. Yeni medya ortamındaki içerikler gün geçtikçe artan bir oranda profesyoneller değil, kullanıcılar tarafından oluşturulmaktadır. Bu açıdan yeni medya teknolojisini kullanan birey bu soğuk iletişim aracından faydalanmak için çaba göstermelidir.

Sonuç

Marshall McLuhan, ölümünden sonra tamamlananlarla birlikte 14 kitap yayımlamış, bir çok makale kaleme almıştır. Katıldığı televizyon programlarıyla ve yer aldığı diğer popüler medya mecralarıyla ünü akademik dünyanın dışına taşmıştır. Edebiyat zeminin üzerine kurduğu kültür eleştirileri ve medya incelemeleriyle kendine has, okunması zor fakat etkileyici üslubuyla tanınmıştır. Medyanın insanın duyularını ve duyuları arasındaki ilişkiyi nasıl etkilediği üzerine tartışma ve çalışmalar Marshall McLuhan'ın açmış olduğu yol üzerinde ilerlemektedir. McLuhan'ın medya teknolojileri konusunda yaptığı analizler ve ortaya koyduğu medya kanunları, bugün yeni medyayı anlamak, anlamlandırmak ve analiz etmek için de elverişli bir temel oluşturmaktadır. Yeni medya teknolojileri, McLuhan'ın uzantı ve ampütasyon kavramları bağlamında tartışıldığında yeni medyaya eleştirel yaklaşımlar açısından yeni bir tartışma alanı açmaya müsaittir. Akıllı telefonlar, tabletler, dizüstü bilgisayarlar, yeni medya teknolojisini kullanan diğer tüm cihazlar insan yaşamını değiştirmiş, günlük yaşam pratiklerini dönüştürmüştür. Bilgiye ulaşım kolaylaşmış, sosyalleşme çevrimiçi ortamda yeni bir biçim kazanmış, kültürel öğeler dijitalleşmiştir. İnsan yaşamını birçok alanda kolaylaştırdığı hissedilen

yeni medya teknolojileri “ampütasyon” bağlamında değerlendirildiğinde, tüm sağladıkları kolaylıkların yanında gerçek bir iletişimi ortadan kaldırdığı, hafızayı zayıflattığı, insanı hareketsiz kılarak beden fonksiyonlarında gerilemeye sebep olduğu gibi çıkarımlar da yapmak mümkündür. Herhangi bir teknolojik araç değerden bağımsızdır. Onu kendi çıkarına ya da zararına olacak şekilde kullanmak konusunda sorumluluk insana aittir. Fakat genel olarak teknolojik yenilikler toplumlara ticari kaygılarla hızlı bir şekilde yayılmakta, bireyler yeni teknolojiyi hayatı kolaylaştıran ya da eğlenceli, keyifli kılan yanlarıyla algılayarak, zararlı yanlarını göz ardı etmektedirler. Bu durum yeni medya teknolojileri için de geçerlidir.

Öte yandan, McLuhan'ın terminolojinden hareketle yeni medya teknolojileri soğuk iletişim araçlarıdır. İçerik çoğunlukla kullanıcı tarafından oluşturulmakta, bireyler farkında olmadan, çok büyük zaman, para ve yaratıcı çaba harcayarak yeni medya platformlarında yer almaktadırlar. Bu perspektiften bakıldığında McLuhan'ın medyayı anlamakta kullandığı sıcak-soğuk iletişim araçları ayrımı dijital emek tartışmalarıyla da ilişkilendirilebilir.

Bu çalışmada McLuhan'ın eserlerinde yer verdiği düşünceler yeni medya teknolojileri bağlamında kısaca değerlendirilmiş, bu ilişkinin çeşitli boyutları gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. McLuhan'ın on dört kitabından henüz sadece dördünün Türkçeye kazandırılmış olduğu düşünülürse, bu çalışmanın McLuhan hakkında Türkçe dilinde ilave bir kaynak oluşturacağı ümit edilmektedir.

Kaynakça

ALTUN, F. 2006b. “Kutsal Medya, Kutsal Çağ, McLuhan Düşüncesini Anlamaya Katkı”, Divan İlmi Araştırmalar, sy.21 s. 63-88.

COUPLAND, D. 2010, Marshall McLuhan: You Know Nothing of My Work, Atlas& Co, Newyork. 215s.

GORDON,W. T. 2010,. McLuhan: A Guide for the Perplexed, New York, The Continuum International Publishing Group Inc. 206s.

FISHMAN, D. 2006, Rethinking Marshall McLuhan: Reflections on a Media Theorist, Journal of Broadcasting&Electronic Media, ss567, 574.

HAN, B.Y. 2017. Şiddetin Topolojisi, (Çev.) Dilek Zaptçioğlu, Metis, İstanbul. 152s.

LOGAN, R. 2010. Understanding New Media: Extending Marshall McLuhan. eter Lang Publishing Inc. New York , 389s.

MCLUHAN, M. 2005. The Medium is the Massage, Ginko Press, Corte Madera. 160s.

MCLUHAN, M. 1994. Understanding Media: Extensions of Man, 369s.

MCLUHAN, M. Reading and the Future of Private Identity, McLuhan Studies, 1th Issue(Çevrimiçi) www.projects.chass.utoronto.ca, 25. 05.2018.

MCLUHAN, M. 1969. The Playboy Interview, Playboy Magazine, March.

MCLUHAN, M. & Eric McLuhan 1992.The Laws of Media: The New Science , University of Toronto Press, Toronto, 252s.

MCLUHAN, M. 1962. Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man, University of Toronto Press, Canada. 293s.

MARCHESSAULT, J. 2005. Marshall McLuhan, Sage Publications. 253s.

STAHLMAN, M. & Press M.U. 2011. “The Place of Marshall McLuhan in the Learning of His Times”, Renascence, Vol. 64 (1) , Ekim. Ss.5-17.

THEALL, D. 2001. The Virtual Marshall McLuhan, McGill University Press, Montreal, 320s.

WILLOX, M. 2015. The Business of Choice: Marketing to Consumer’s Instincts, Pearson, New Jersey, 224s.